

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Maakt de Bijzondere School ons onderwijs duur?

I.

Onophoudelijk kan men het verwijt beluisteren, dat de Bijzondere school ons onderwijs duur maakt. Hoe grondig het ook weersproken wordt, telkens komt men maar weer met die bewering voor den dag. Er zit dan voor ons ook niets anders op, dan maar even rusteloos het tegenbetoog te leveren, dat, als men schrikt van de hoogte bedragen, die in ons land voor onderwijs worden uitgegeven, dit toch niet kan worden toegeschreven aan de financiële gelijkstelling tusschen openbaar en bijzonder onderwijs. Zoo heel oppervlakkig bekeken, moet die bewering op iemand, die met een beetje kennis van zaken kan oordeelen, al een heel vreemde indruk maken. Het bijzonder onderwijs zou de schuld dragen van de duurte van het onderwijs! En wat is het geval? De bijzondere school wordt nu onder de noodige waarborgen precies behandeld als de openbare. Duurder kan ze niet worden, want aan haar wordt uitgekeerd het bedrag per leerling, dat iedere veroorzaakt worden, doordat de school, die in dezen de maat aangeeft, te duur is, en maatgevend is hier... de openbare school. Wij geven wel eens minder uit bij het bijzonder onderwijs en dat bedrag wordt ons ingehouden, maar als we eens meer uitgeven, wel, dat mogen we uit eigen fondsen bijpassen.

Men had dan maar liever eens moeten probeeren, wat van onze zijde meermalen is voorgelagen: in 1920 had men de bijzondere school maatgevend moeten maken. De gelijkstelling had men dan daarin moeten zoeken, dat wat de voorstanders van de bijzondere school tot dien tijd uit eigen beursen bijpasten, voortaan ook door de voorstanders van het openbaar onderwijs zou worden betaald. Dan had men met meer recht kunnen beweren en de praktijk zou het bevestigd hebben, dat de bijzondere school het onderwijs goedkoop maakt.

Trouwens, nog altijd geldt onder ons het Gewijzigd Unierapport als de nauwkeurigste omschrijving van wat men op Onderwijsgebied in onze kringen wenscht: De Overheid bekostigt een eenvoudig ingerichte school. Wie in personeel, gebouw, meubilair boven de gewone eischen wil uitgaan, moet de meerdere kosten zelf betalen. Er kan dan nooit sprake van zijn, dat de eene of de andere partij de zaken opdrijft ten koste van de publieke kassen, maar ieder betaalt eigen partikuliere liefhebberijen zelf. Alleen om deze redenen al maakt het een enigszins vreemde indruk, dat men aan de partijen ter rechterzijde zoo graag de duurte van het onderwijs als schuld aanrekent.

Immers aan de rechterzijde heeft men altijd enorme bedragen voor het onderwijs zelf betaald, men is er begonnen eigen scholen te stichten en nu men eindelijk na een langen strijd met de andere bur-

En bij hem geleek David, lang, en bleek van lippen, een beschuldigde. Eindelijk werd hij zich meester:

— Wij zullen elkaar nooit begrijpen, zei hij. Laat ons daarover ophouden.

— Maar, wat de Boschkerk betreft, die weigert hij ons voor de belijdenis?

— Ja, per saldo weiger ik U die, zei d'Amboise met een breed gebaar van zijn korte armen. En bovendien, ik geloof, dat U er schik in heeft om voor martelaar te spelen. Welnu, wees dan een martelaar! Vaarwel!

Hij maakte de deur open, en met de hand op de klink zeide hij plechtig ditmaal, alsof een andere stem dan de zijne sprak:

Dit zeg ik U: ondanks al uw tegenkanting zal het hereenigingswerk ZIJN LOOP HEBBEN. De dag komt, waarop er slechts één kudda zijn zal en waarop hare herders hand in hand zullen gaan.

De oogen van David Allègre lichtten, ook van geïnspireerden gloed:

— Nooit, hoort gij het, nooit zal die hereeniging volkomen zijn. Misschien zal zij er den schijn van hebben, maar al ware het ook na een halve eeuw, de hartstochten zullen weer opwaken, want NOOIT zal de gemeente, die ik vertegenwoordig, vergeten wat gij gedaan hebt.

— En de mijne zal het kwaad, dat gij ons aandoet vergeten, evenals zij den laster en het onrecht vergeten zal. De toekomst zal oordeelen, wie van beiden het christelijkst was.

De deur openduwend, verdween hij in de omhulling der duisternis; met open jas en fladderenden omslagdoek, zijn weldoorvoed lichaam overgevend aan het vrije spel van aanstormenden zee-wind en voorigezwepte sneeuwvlokken.

A.

Dr J. W. M.

deel van Jo van Ammers-Küller's Opstandigen ten onzent.

Ontzaglijk groot is Butlers funeste invloed geweest op het denken van zijn volk, op de Engelsche en daardoor op de wereldliteratuur, en zoodoende op de opvattingen in de heele moderne wereld.

Zijn leerling Bernard Shaw — die genoemd is het gepolijste koper, waarin het licht van Butler zich weerkaatst — heeft Butlers gedachten gepropageerd op zijn eigen grillige, dikwijls onovertroffen geestige wijze. Galsworthy's A Family Man is een zwakke weerspiegeling van Butler's The Way of all Flesh.

Afbraak van het gezin, van het gezag, van de kerk, van den godsdienst — welke alle in Butlers oeuvre in den grond worden aangetast — zijn in de moderne literatuur aan de orde van den dag.

En nu is het verre van mij, om dat alles op de debetzijde van Butler te schrijven — dat zou al te natief zijn. Maar hijzelf, die in zijn opvattingen nog vijandig tegenover zijn tijdgenooten stond, heeft het gezegd, dat hij voor het nageslacht schreef. En dat is, helaas, bewaarheid geworden.

Hij is een exponent van de moderne mentaliteit. Nogmaals, helaas.

Nog één woord wil ik zeggen over Butlers ideeën over God en godsdienst en onsterfelijkheid.

Wat deze laatste betreft, voor Butler bestond ze in het voortleven van iemands persoonlijkheid of ideeën in degenen, die hij beïnvloed heeft. Zij werken met die gedachten, die denkbeelden; zij werken voor hem als het ware, nadat hij gestorven is; of, beter gezegd, hij leeft en werkt in hen voort.

Zooals nu anderen in onze persoonlijkheid kunnen intreden, en daarin en daarmee werkende, die tot een vollere persoonlijkheid kunnen ontplooiën, zoo werken wij allen en al wat leeft samen om te vormen een totale persoonlijkheid, die hij meent God te kunnen noemen.

Wie indertijd mijn artikel over The World of William Clissold van Wells gelezen heeft, zal zich misschien herinneren, hoe ik er toen op gewezen heb dat bij Wells een dergelijke „gods"-beschouwing wordt gevonden. Ook hier zien we ongetwijfeld invloed van Butler.

In The World of William Clissold lezen we, dat Dr Jung, de psycho-analyticus van Zürich, Clissold meedeelt, dat Confucius al de idee van zoo'n allesomvattende, bewuste, onsterfelijke, collectieve menselijke persoonlijkheid ontwikkeld heeft. En bij Nietzsche's Uebermensch zou men ook aan iets dergelijks moeten denken.

Ik herhaal, wat ik aan het slot van het bedoelde artikel zei: „Het is L'Humanité van Comte met een kroon op! Een geanthropomorphiseerd Pantheïsme.

Dat is de uitkomst, wanneer de mensch zichzelf, in eigen kracht, volmaken wil. Zijn eigen heiland wil zijn. En zijn eigen god".

J. VELDKAMP.

— Onze Bijbel! zei hij. Het boek, dat, zooals het is, de Hervorming heeft voortgebracht. Maar waarom behoudt gij hem dan? Wat vindt gij erin?

— Wij vinden er den Christus in, het Hoofd en den Stichter der Kerk, het Goddelijk Voorbeeld, gegeven ten bate der menscheid.

— Er is maar één Christus, riep de jonge man hartstochtelijk uit, Degene, dien Guillaume de Felice heeft omschreven in zijn eerste confessie.

En hij citeerde: „Ik geloof, dat Jezus Christus God is, de eeuwige God, geopenbaard in het vleesch..."

D'Amboise luisterde tot aan het eind, toen zei hij: — Hij staat dicht bij ons. Voor ons is hij een vriend, een broeder, een gids voor elken dag, die ons niet alleen leert bidden, maar ons ook leert te leven en te sterven.

— Hij is God, en Zijne deugden zijn wonderwerken.

— Zeg mij, als u blijft, zijn deugden, die wonderwerken zijn, nog wel deugden?

De beide mannen stonden nu recht op, tegenover elkaar, in het kleine donkere vertrek, als twee vijanden. Buiten zichzelf, stiet David uit:

— Redeneer door, zeg dat het een mensch is als de anderen! Herhaal met uw vereerden meester, dat Hij zijn geboorte te danken heeft aan een der minnaars...

Ondanks zichzelf, durfde hij niet uitspreken, want er zijn lasteringen, welke de lippen van een weldenkend mensch verontreinigen.

— ...van Maria. Stumper! En gij herhaalt die infame laster als komende van de lippen van hem, die schuchter was en eerbiedig als niemand ten opzichte van de heilige dingen, vol van schroom ten aanzien dier kleinen, dien 't ons verboden is te ergeren! Heusch! 't is een schande. Neen, ik blijf niet langer hier... Ik weet niet, wat ik doen zou!...

Hij was rood van gramschap, ditmaal, en bevend.

bankelijk van het organisme, waarin zij zich bevindt, en zich voortzettend van generatie tot generatie. Het organisme is voor de kiem het middel om te bestaan, en om zichzelf voortgeplant te krijgen. „Een kip is slechts het werktuig van een ei om een ander ei te maken". Het springt in het oog, dat het voor de kiem van het grootste belang is, om een gezond en sterk organisme tot haar dispositie te hebben; zoo wordt het ras veredeld, ook van de menschen (eugenistiek) en kan men komen tot den krachtmensch à la Nietzsche; is het nog wonder dat zwakte en ziekte een zonde tegen de menscheid zijn?

In Erewhon nu wordt dit alles phantastisch voorgesteld.

De Erewhonianen meenen, dat de Ongeborenen, die reeds bestaan in een eigen georganiseerde en bewuste wereld, trachten zichzelf te doen geboren worden, gedreven als ze worden door een zekere onrust en nieuwsgierigheid omtrent deze tijdelijke wereld. Zij worden een soort van blinde impuls, die twee getrouwe (en soms ook ongetrouwe) menschen kwelt, totdat zij (de Ongeborenen) er in slagen, zich geboren te krijgen.

Hoe bizar de omlijsting in Erewhon ook moge wezen, we hebben hier een grondgedachte, die voor Butler bittere ernst was, en die hij op schitterende, maar noodlottige wijze heeft belichaamd in zijn posthume roman The Way of all Flesh (= De Weg van alle Vleesch), die in 1903 verscheen.

Een der hoofdproblemen die zich daarin toespitsen tot een stuk leven van geweldige realiteit is de verhouding tusschen ouders en kinderen. En de leidende gedachte daarbij — die ons, in het licht van wat boven gezegd is, niet vreemd meer voorkomt — is, dat de ouders er eenvoudig zijn ter wille van de kinderen. Het is absurd om van de kinderen dankbaarheid of gehoorzaamheid ten opzichte van de ouders te verwachten, veel meer nog om die te eischen. Het „Eert uwen vader en uwe moeder" is de Puriteinsche en dus Farizeeische omkeering van de natuurlijke orde der dingen. De ouders hebben zich te buigen voor de majesteit van het kind. Niet Ellen Key heeft „de eeuw van het kind" ingeluid, maar Samuel Butler, de auteur van Erewhon en The Way of all Flesh, de verbitterde bestrijder van het Christendom en de Christelijke verhoudingen in het gezinsleven. Het Christendom is voor hem Puritanisme, het Christelijk gezin het Puriteinsche gezin, en in bestrijding van het Puritanisme doet hij in felheid niet onder voor zijn zeventiende-eeuwschen naamgenoot Samuel Butler, den auteur van Hudibras.

Of ik dan Theobald, den vader van den held van het boek, Ernest Pontifex, ook maar bij benadering het ideaal van een Christelijk huisvader vind? Natuurlijk niet. Mijn bezwaar is juist, dat Butler van hem een karikatuur heeft gemaakt, die hij voor representatief doet doorgaan.

En het ongeluk is dat, terwijl niemand meer zal ontkennen — maar daar staan we ook zooveel verder af! — dat de oude Butler's Sir Hudibras een karikatuur is van den Puritein der 17e eeuw, de 20e eeuw The Way of all Flesh heeft aanvaard als een in hoofdzaak juiste veroordeeling van de Christelijke gezinsverhoudingen, terwijl het er een tot onherkenbaar worden toe verwrongen karikatuur van is, nog veel erger dan het eerste

nisvolle woorden den tijd noodig hadden om terug te keeren van waar ze gekomen waren, want ze vonden geen ingang. En d'Amboise hernam, toen hij zag, dat zijn hartstochtelijke roepstem onbeantwoord bleef:

— Maar heb ik dan geen geduld gehad? Aan mij hebt U te danken, dat de kerk ontzegd is en dat jullie er gebruik van kunt maken! Gij weet toch dat ik van die dagen niet geprofitteerd heb, want ik ben weer naar mijn eigen nieuwe kerkgebouw teruggegaan, en ik vraag permissie om een 'doopsbediening te houden in de Groote Kerk, als U preekt in de Boschkerk! En let wel, ik zou daar kunnen preeken wanneer ik wou, als ik het eischte.

— Met hulp van de politie, elken Zondag?

Woord en wederwoord striemden, kort en hoog van toon.

D'Amboise scheen zich te herstellen; hij zei eenvoudig:

— En, terwijl er uitgemaakt is, dat ik voor die plechtigheid in de Groote Kerk terugkom, vraagt U mij, voorzitter van den Kerkeraad, de gemeente opnieuw te splitsen?

David zei met voorgewende koelheid, waaronder zijn stem trilde:

— En hoe zult U voor deze gemeenschappelijke samenkomst spreken? Uw gevaarlijke so'smen zullen de nieuwe lidmaten kunnen verwarren.

D'Amboise glimlachte ondanks zijn ontroering.

— Gevaarlijk? Omdat wij durven meegaan met de historische critiek?

— Die de Schrift, den grond van ons geloof, ondermijnt.

— Wij eerbiedigen haar meer dan gij, want te midden van het kaf der legenden, der aanstootelijkenheden en der latere en onredelijke bijvoegsels, brengen wij het essentiële, het echte brood des levens, naar voren.

David richtte zich op: zijn oogen vlamden.